म्हीसेरई आइ्छीर भ्यम्बल्हीइ्ई घोक्स्यू १९४८

भितोभिव

भ्यम्बल्हीइ्ई म्हीसेर म्हेम्हे घाइ्मो माकी झर म्ही न्हाइ्नी थोइ्, च्योक्ढोव ततोक्प, सुसेई भेन् अ्हाखम्बी आइ् चिक्प लवई छिर ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन घे, सेम्जे म्हेम्वी ठीम तेन छोसाक्न लसे टुई घ्या तोक्प तसे,

म्हीसेरई आइ् खर डीइ्डा लव, ता ललो तग भिसे भिसे म्हीसेरई लोक्सेन चम हीर लई घोटो घोटोई घे झ तज्युव तसे, म्हीसेर घाइ्मो अ्हाइ्हीइ्न लसे ऱ्हाइ्ई सेम्ई म्हेण्ढल तेन सेई भ्रीई आइ् याइ्पी छिर म्हीसरई थेस्योक सेम्झेम्हेम्ब मुअतसे ।

डेञ्जेन थोजेन ई स्होप्त पुइ्बर स्हुऱ्हाइ्स्योक चेतप लतोक्प छिर म्ही र भाइ्व छेव ल अ्हातोक्न, पे से चम च्यालसे म्हीसेरई आइ् छिर च्यातोक्प, माइ्तोक्प तसे,

ह्यूल ह्यूल न्हाइ्नी छ्यम्व ढुक्प ल तोक्पतसे,

भ्यम्बल्हीइ्झोम् ई म्हीसेर झसे घोक्स्यो री म्हीसेरई ऱ्हाइ् ऱ्हाइ्ई आइ् तेन् म्हीई थोइ् तेन प्युइ् देन मीइ् न्हाइ्नी चिक्प आइ् तई ल्हाइ्मो ललसे थेव ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन घे तेन ल्हुइ्बोई ह्यर्की तव तेन म्हीसेर म्हीई ह्यर्की लई घे खज्यु लसेहिन्लीई लतोक्प तसे,

माकी ह्युल झसे भ्यम्बल्हीइ्झोम् इ ऱ्होक केन्लसे र म्हीसेरई आइ् तेन ऱ्हाइ्ई ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन आइ् याइ्लसे भ्यम्बलिइ् न्हाइ्नी स्हेझ तेन थोइ् लन लभ्युव तसे, चु आइ् तेन ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन स्हेनलसे याइ्पी छिर च्योक्ढोव घाइ्मो तेरचर छ्यम्जे घे लतोक्प तसे,

भ्यम्बल्हीइ्झोम् से म्हीसेर घाइ्मो, ह्युल् घाइ्मोसे याइ्गई, घाइ्मो र छ्यस्हाक्पी चु म्हीसेरई आइ्ई भ्यम्बलिइ् घोकस्यू घोक् लग , चु घे तवर म्ही घाइ्मो, ल्हुइ्बोई भाइ् घाइ्मो पुइ्लसे चु घोकस्यू र थाचम सेम न ओर्चे छे र भ्रीसे हिना लोप्चे हिन ऱ्हाँइ्ई आइ् तेन ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेनझ र तोर र स्हेन लवर , ह्युल् तेन फि-ह्युल् ई छेतन, माकी ह्युल्ई म्हीसेर न्हाइ्नी, थेमझई स तेन स-आइ् न्हाइनी हुजु आइ् झर थोइ् लतोक्क तेन छ्य स्हाक्तोक्क भीसे लो लसे मु ।

क्या घी

म्ही घाइ्मोई थोइ् तेन आइ् ई न्हाइ्नी के फेञ्जेसे ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन तेन चिक्प हिन । थेमझई चम लेप मुव तेन लव तव अ्हातव सेक्क हुजुतसे थेमझर तेरचर आले चेञ्ज च्योक्ढोव म्हेन्तोक्क ।

क्या इ्ही

झर, तर माइ् , मीइ् प्यूइ्, के, छ्याक्छेप्प **राजनैतिक** तेन स्हेन लोक्सेन् धाइ्तोक्प, ह्युल् तेन ल्हुइ्बो स्हाइ्व, ल्हुइ्बोई न्होर, केज्युव तेन स्हेन थोइ् झ च्यालसे थेव च्याइ्ब म्हाचम् च्याक्चे अ्हाच्यान म्ही घाइ्मो र चु घोकस्यु र भ्रीजीई आइ् तेन ऱ्हवाइ्ऱ्हाइ्जेन ई आइ् खग । हुजुराइ्जे तेर

राजनीति, सई-आङ्, स्हेन फिचेई ह्युल् पेपे म्हेम्हे मुई म्ही, ऋवाङ्ऋाङ्जेन मुई ह्युल्, ह्युल् न्हाङ्नी मुई ह्युल् , फिचे ई ह्युल् जे पेम्बो चसेमुई ह्युल् भीसे थेमर न्हाङ् फी, तोरमर ल खम्माल्हारे ।

क्या सोम
म्ही घाङ्मो र ऋाङ्ई म्हीली च ऋवाङ्ऋाङ्जेन लई, स्हुक्पो र स्हेनलसे च्यअ लई आङ् खग ।

क्या ब्फी
सुरई योक्पो ओर्ली याङ्गलारे । योक्पो ओर्प घ्युव चुङ्ब म्हाचम् लव तअलारे ।

क्या ङ्ह
सुर हिन्ली चम तोली याङ्गलाऋे ,स्हीदाङ् लव, ङेञ्जेन लव तेन छेव पुाङ्ली याङ्गलाऋे ।

क्या ढु
पेई मी र म्ही घाङ्मो र म्ही हिन भी से भ्या तोक्पी आङ् मुव हिन ।

क्या डीस्
म्ही घाङ्मो पेई न्हाङ्नी चिक्प हिन । पेसे म्ही घाङ्मो र च्योक्ढोन लतोक्क । म्ही घाङ्मो र चु घोक्स्यु र अ्हाचिव, स्हेन ता भ्युङ्भ्युङ् थेव च्याङ्ब भिव, थेव च्याङ्व हिन भिसे सेम नई ल्हाङ्मो सेच्चे छेवर थुक्पी घे तली, पे से चिक्प ठीम् ललसे छ्योक केक्वी आङ् खग ।

क्या भ्रे
म्ही घाङ्मो र **संविधान** तेन पे से छेजिई ऋाङ्ई आङ् पीन्लारे भीई म्ही छिर ऋई पेधिम आङ्जेसे छ्योक लसे पिङ्ग भीई आङ् खग ।

क्या कु
सुरै चम सितिकम्बर छिन्ली याङ्गलारे । के र भ्राङ्ली याङ्गलारे , ऋाङ्ई ह्युल राङ्चे फिचे धाङ्ली याङ्गलारे ।

क्या च्यु
म्ही घाङ्मो र थे खर म्ही सेजीई तोभ्कीई खुजीई छिर तेन घोलो धेन लज्युव भिसे छिञ्ज्युव हिन्लीचम थेई आङ् तेन चोव भेन्तोक्पीई घाङ्नीचम् ऋव पेधिम भ्करी ङेसे अ्हातली म्हीसेर भ्कोम्लसे घाङ्मो ई नरी ऋाङ्ई ल्हाङ्मो ओर्पी आङ् खग ।

क्या चुकी
१) के टुतोक्पी, छेव फातोक्पी घे लभ्युई म्ही भ्कसे चम् म्ही घाङ्मो भ्कोम्वी नरी ऋाङ्ई ल्हाङ्मो पाङ्लसे ऋाङ्र ङेञ्जेन् तभ्किली सेली याङ्ग । पे से छेव लअ्हालदो दोर थेर चाङ्मो चम भ्या तोक्पी आङ् मुव हिन ।
२) म्ही सुर हिन्लीचम घे लई घाङ्नी ह्युल्जे तेन फी-ह्युल् पेसे केरी टुतोक्प अ्हामाङ्ज्युई घाङ्नी हुजु म्हीर केर टुली पीव तअलारे । के री टुतोक्प हिन्लीचम होदेम ई पे र च्यालसे लतोक्क ।

क्या चुङ्डी

म्ही घाङ्मोई, थेई न्हाङ्नीई ल्हाङ्मो ,म्हेम्हे, धिम तेन हीगी झाङ्बी खर ताथोरथोर पेर अ्हाञ्हेवर डीङ्ना लसे ताभ्युङ्भ्युङ् लव तअलारे । थेई सेनम् थेव तेन थोङ् खर पेर अ्हाञ्हेई डेञ्जेन लव तअलारे । म्ही घाङ्मो र होतोव ता म्हेम्व लई म्ही पेपे छेवर पे से छ्योक याङ्बी आङ् खग ।

क्या चुक्सोम

१) म्ही घाङ्मो र ञ्हाङ्ई ह्युल् न्हाङ्नी तेरचर भ्रई, टुई, आङ् मु ।

२) म्ही घाङ्मो र ञ्हाङ्ई ह्युल् पी ली याङ्ग, ञ्हाङ्ई ह्युल् री येच्चे खली याङ्ग ।

क्या चुप्ली

१) म्ही घाङ्मो र ञ्हाङ्ई ह्युल र म्हीझसे नाङ्चम् डेञ्जेन थोजेन लसे हुजु ह्युल री टु अ्हाखम्बी घाङ् खली स्हेन ह्युल् र डे्से टुई आङ् खग ।

२) **राजनैतिक** अ्हाईम्वी झोल्वझ तेन भ्यम्बल्हीङ्-झोमई म्हेम्ब तेन भिव झई खप्टे पुङ्बी घे झसे धाङ्गझिई ठीम र हिन्ली चु आङ् तेली याङ्गलाञ्हे ।

क्या चोङ

१) म्ही घाङ्मो र ह्युल् म्ही हिन भीई आङ् खग ।

२) सुरै चम ताभ्युङ्भ्युङ् लसे थेई ह्युल् म्ही हिन भीई आङ् राङ्जे ख्याली याङ्गलारे , सुरै चम ञ्हाङ्ई ह्युल् म्ही पोली म्हेन्ली पोई आङ् मु ।

क्या चीटु

१) ल्हो योझिई प्युङ् देन मीङ् र, झर, ह्युलम्ही, तेन छेप से तअलारे भीसे भीली याङ्गलारे , थेम झ स्हबाङ् लली याङ्ग । थेम झसे चाङ् देन म्हा लवतेन, स्हवाङ् लसे टुवतेन , स्हवाङ् ढल्वतेन ई चम चु चिक्प आङ् खग ।

२) मीङ् तेन प्युङ् घसाङ् घसे तली याङ्जे स्हबाङ् लव तहलारे ।

३) म्हेम्हे, ल्हुङ्बो ई कोञ्ज्योई ईकाई हिन । हुजुतसे म्हेम्हे र ल्हुङ्बो तेन ह्युलसे स्हेनलसे च्यअ याङपी आङ् खग ।

क्या चीङ्डी

१) म्ही घाङ्मो र ञ्हाङ्ई न्होर तेन म्ही पेपे ह्योम्ब लसे साक्चीई न्होर ओर्पी आङ् मु ।

२) सुरै चम ताभ्युङ्भ्युङ् लसे थेई न्होर भेन्ली याङ्गलारे ।

क्या चोप्रे

म्ही घाङ्मो र ञ्हाङ्ई ल्हाङ्मो सेई , प्याङ्न लसे , ञ्हाङ्जे म्हेम्बी छेप छिम्बी आङ् मु । चु न्हाङ्नी थेसे धम्झीई छेप तेन सेम्ई म्हेण्ढल स्हेन लई सम्ब लली याङ्ग, ञ्हाङ् घेचे तेन स्हेन् म्ही पेपे छ्यम्जे फिचे न्हाङ्नी घरी हिन्ली ल्ह छेली याङ्ग । ञ्हाङ्ई छेप छिन्ली, ञ्हाङ्ई छेप म्हीर लोप्ली , सेम्ई म्हेण्ढल डोन्ली याङ्ग , छ्याक्छेप्प लली याङ्वी ञ्हवाङ्ञ्हाङ्जेन खग ।

क्या चुर्कु

म्ही र ञ्हाङ्ई सेमई ल्हाङ्मो सेई, पाङ्बी ञ्हवाङ्ञ्हाङ्जेन आङ् मु । चु आङ् न्हाङ्नी ञ्हाङ्ई ल्हाङ्मो सेवर सुसेई थाली याङ्गलारे । छम् अ्हारेवतसे घरीञ्जे हिन्लीचम तोक्पी ल्हेन , ल्हाङ्मो झ केन्वी, च्याई, भिई, सेई ञ्हवाङ्ञ्हाङ्जेन खग ।

क्या ड्हीस्यू

१) अ्हाभाड्न अ्हाछेन छिम लसे छ्यम्नलसे भ्कोम्बी आड् तेन भ्कोम्धीम् थाड्वी आड् मुव हिन ।
२) म्ही सुरैचम भ्कोम्धीम् न्हाड्नी छि तोक्क भिसे भाड् लली याड्गलारे ।

क्या ड्हीस्यू चाक्ची

१) म्ही घाड्मो र मी नरी तेन ऱ्हवाड्ऱ्हाड्जेन लसे कोर्चे भ्काड्भ्कीई ह्युल्ई म्ही भ्क ह्युल्ई घ्यल्खप् न्हाड्नी छ्युई आड् मु ।
२) म्ही घाड्मो र ऱ्हाड्ई ह्युल्ई घ्यल्खप्ई योक्पो लवर धोई आड् मु ।
३) घ्यल्खप्से म्हीसेरई सेम्न च्यालसे घे लतोक्क । अ्होतोव सेम्जे म्हेम्ब तेरचर अ्हालन म्ही स्हेवर कोसे भ्काड्ली तग । अ्होदेई कोई घे न्हाड्न्हाड्नी तेन ऱ्हवाड्ऱ्हाड्जेन कोसे भ्काड्बी छ्यप् मुवहिन ।

क्या ड्हीस्यू चेडी

ल्हुड्बोरी टुई म्ही घाड्मो र ल्हुड्बो न्हाड्नी अ्हाड्हीड्नलजे टुली याड्बी आड् मु । म्ही घाड्मो र ह्युलई घ्यल्खपसे लसे हिन्ली फि-घ्यल्खपसे आड्जेसे ऱ्होकलभ्यव हिन्ली चम् ह्युल भ्कई ढाड्, के , क्यु से थेई थोड् तेन ऱ्हवाड्ऱ्हाड्जेन म्हीलीई ह्यर्की लवर तोक्पी न्होर, ल्हुड्बो तेन ऱ्होल ताड् पेई आड् याड्बी आड् खग ।

क्या ड्हीस्यू चाक्सुम्

१) म्ही घाड्मो र घे लई, ऱ्हाड्जे थेई घे लई , घे लवर तोक्पी घ्या तेन म्हर्च च्याई, घे अ्हायाड्ली चव थुड्व अ्हायोली चिरा घाड्डा च्याक्चे याड्बी आड् मु ।
२) म्ही घाड्मो र थेव च्याड्ब अ्हाच्यान , घे च्याक्चे घाड्मो र घ्य चिक्प पिन्दोक्क भीई आड् मु ।
३) घे लई म्ही घाड्मो र थेई म्हेम्हे भ्कर च्यालसे म्हीसेरई थोड् च्यालसे घेई घ्यसे म्हीसेर ख्योल्बी चेतप मुव अ्हामुव च्यातोक्क । अ्हामुली ल्हुड्बोसे हिन्लीई च्या तोक्पी आड्ई मुव हिन ।
४) म्ही घाड्मो र ऱ्हाड्र तोक्पी छिर **ट्रेड युनियन** भ्क थाड्व तेन हुजु न्हाड्नी स्युक्पी आड् मु ।

क्या ड्हीस्यू चेप्सी

म्ही घाड्मो र घे घाते लसे , घ्य घाते याड्जे , घेम घाते टुली याड्व हिन्ब भीसे मेई सेप्पी आड् मुव हिन ।

क्या ड्हीस्यू चेड

१) म्ही घाड्मो र थे तेन थेई म्हेम्हेई स्हुक्पो तेन स्हेवफेम्बई छिर चई ढु, कोम्बी घोला, टुई धीम् ,नली चई मेन तेन तोक्ली ल्हुड्बोई ऱ्होक याड्बी, म्हीसेर किन ख्योर्पी आड् धोधो मुव हिन । हुजु अ्हाथेन घे अ्हायाड्वी घाड्नी , नवतेन, घे लअ्हाखम्बतेन, फ सीभ्कीई मीड्, खेप खुयुक तेन म्हीई यार म्ही अ्हारेई घाड्भ्कर, घोटोई घाड् खसे ,चई स्हम ई अ्हारेई घाड् खली होदेम घ्यल्खमप् चे च्यातोक्पी आड् मु ।
२) आम तेन भिसी र स्हेन स्याप्तो लव तेन घोर याड्तोक्पी आड् मु । चाड् र डेसे तेन अ्हाडेन केभ्कीई भीसी हिन्लीचम हुजु भीसी चर चिक्प म्हेञ्जे ल्हुड्बोसे च्यातोक्पी घ्यारी च्यातोक्पी आड् खग ।

क्या ड्हीस्यू चेटु

१) म्ही घाङ्मो र छे लोप्ली याङ्पी आङ् मु । किला भ्की धोधोई नरी छे र आले फा ह्आतोक्प हिन । नरी छे चेज कोला घाङ्मो र लोप्ली पी तोक्क । **प्राविधिक र व्यवसायिक** छे घाङ्मोसे लोप्ली याङ्ग । छे थेव तेन धेन हिन्ली ऱ्हव च्याक्चे घाङ्मो से चिक्प लसे लोप्ली याङ्ग ।
२) छे से म्ही र म्हीसेर ह्यर्की लव, म्हीसेरई आङ् तेन ऱ्हाङ्ई ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन थोङ् थेन डेई याङ्जे ङ्देव हिन । छे से ह्युल घाङ्मो , भ्कर तेन छेपई न्हाङ्नी छ्यम्ब ढुप्पी घे लव, तेरचर सेमनई ल्हाङ्मो अ्हासेव, छ्यम्बी ऱ्होक लव, भ्यम्बलीङ्भ्कोम ई भाङ्व छेव अ्हातई घेर नरी सई ऱ्होक लग
३) ऱ्हाङ्इ भुटु भ्कर छे ता लोप्ली पिच्चे भिई आङ् थेई आउ देन आम र मु ।

क्या ङ्हीस्यू चप्तीन्
१) म्ही घाङ्मो र ऱ्हाङ्ई ल्हुङ्बोई ऱ्होल दाङ् पे न्हाङ्नी ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन छिली याङ्व, ऱ्हाङ्ई **कला** छिन्ली याङ्व, **वैज्ञानिक** ह्यर्की तेन हुजुई से ङ्यर खई खेभ्क केन्ली याङ्वी आङ् खग ।
२) म्ही घाङ्मो र थेसे भ्रीजीई छे, थेसे स्होजीई **वैज्ञानिक**, **साहित्यिक** तेन **कला कृति** भ्कसे याङ्जीई न्होर तेन थोप्फीई मीङ् भ्क धाक्पो लसे ओर्पी आङ् खग ।

क्या ङ्हीस्यू चाप्के
म्ही घाङ्मो र चु घोकस्यू र भ्रीजीई आङ् थोप्पर तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेनभ्क लली याङ्न छिर ल्हुङ्बो तेन फि-घ्यल्खप् चे स्हेन लतोक्क भीई आङ् मुव हिन ।

क्या ङ्हीस्यू चर्कु
१) म्ही घाङ्मो र ऱ्हाङ् टुई ल्हुङ्बो र ल्हघ्य मुतोक्क । होते ल्हुङ्बो न्हाङ्नी टुलसे ह्ये म्हीई ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन तेन ऱ्हाङ्ई म्हीसे ह्यर्की तन डेग ।
२) ऱ्हाङ्ई आङ् तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन थोप्पतेन म्ही स्हेन ई आङ् तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेनरई चम थो अ्हास्योर्चीन भीसे च्यातोक्क । **प्रजातान्त्रिक** ल्हुङ्बोई छ्य, ह्युल्बोसे स्होभ्कीई छ्यप्, म्हीसेर र स्हेव लई छीर तोक्पी लभ्क याङ्वी घे लवतेन, पे से पिङ्गभ्कीई छम् न्हाङ्नी टु तोक्क ।
३) चु आङ् तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन भ्क भ्यम्बलीङ्भ्कोम्ई छेभ्कीई तेन माङ्भ्कीई घे राञ्जे फिचे ङ्देसे म्हाचम घरिचम् घरतम् लली याङ्गलारे ।

क्या सोम्च्यू
घउ घ्यल्खप्, ल्हुङ्बो तेन म्हीसेरचे चु घोकस्यू र भ्रीभ्कीई आङ् तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेनभ्क खर उलाङ् लई सेम थोक्लसे तेन अ्होसो घे ल खम्न लसे, घे लन लसे, चु घोकस्यु र भ्रीजीई आङ् तेन ऱ्हवाङ्ऱ्हाङ्जेन खर स्हेन सम्ब ल्हाङ्मो स्होली याङ्गलारे ।